

דבר העורכים

אנו שמחים להציג לקהל הקוראים של "דפים" ולמצטרפים החדשים המתעניינים במחקר רב-תחומי של השואה את מאסף לז ומקווים שהמחקרים שמצאנו לנכון לפרסם בו יעוררו בהם עניין ויציגו חידושים.

המאמרים במאסף זה הם תרגום של החיבורים שנדפסו בחלקו הראשון של גיליון מיוחד של המהדורה האנגלית של כתב העת בעריכתן של רחל פרי ואגתה פייטרסיק, שהוקדש לנושא "תערוכות כאמצעי לזיכרון השואה בתקופה שמייד לאחר המלחמה".¹ על הנצחת השואה בצילום, בספרות, באנדרטאות, בקולנוע ובטלוויזיה בעשור הראשון שלאחר מלחמת העולם השנייה כבר נכתב רבות; לעומת זאת, התערוכות שהציגה שארית הפליטה באותו עשור כמעט לא זכו עד כה לדיון במחקר האקדמי. המאמרים שלפניכם חושפים לראשונה בצורה מקיפה את המופעים השונים של תערוכות שהציגו ניצולי השואה מייד לאחר השחרור בגרמניה, פולין, אנגליה ובקפריסין, וכן במדינת ישראל סמוך לאחר הקמתה. כפי שטוענות העורכות, בין שתערוכות אלו היו מאולתרות, כמו התערוכות שהוצגו במחנות הריכוז וההשמדה, בין שהוצגו בחללים ארעיים במחנות העקורים ובין שהוצגו במוסדות תרבות מבוססים, הן אפשרו ליצור זיכרון יהודי קולקטיבי במציאות חברתית ופוליטית שהמעייטה בחומרת השואה או אף השתיקה אותה. כפי שמתואר במבוא שלהלן, התערוכות מילאו תפקידים שונים וענו על צרכים מגוונים של הניצולים, בהם תיעוד והנצחה של השואה, חיפוש אחר בני משפחה, הכשרה מקצועית, שיקום וחינוך. האומנות שימשה לעיתים קרובות הן כלי אידיאולוגי ופוליטי הן כלי טיפולי, שאפשר לשורדי השואה להציג את ההיסטוריה שלהם באמצעות ייצוג עצמי ובתוך כך לשקם את הפעלנות היוזמת (agency) שלהם.

את המהדורה העברית של הגיליון המיוחד חותם מאמרה של שרון גבע המסתמך על תעודות מארכיון בית לוחמי הגטאות. המאמר מציג מבחר מסמכים מ"אוסף צוקרמן", המכיל אלפי מסמכים רשמיים ואישיים של יצחק (אנטק) צוקרמן, מראשי הלוחמים במרד גטו ורשה. המסמכים הנידונים מלמדים על יחסיו של צוקרמן עם חברים ומכרים, כגון אבא קובנר, ישראל גוטמן ודבורה עומר, ומשקפים את עמדותיו בנושאים של פוליטיקה ואידיאולוגיה, זיכרון והנצחה. בהיעדרה של אוטוביוגרפיה רשמית של צוקרמן, טוענת גבע, מתבלטת חשיבותו ההיסטורית של אוסף צוקרמן, החושף את אופיים האישי של המסמכים השמורים בו, גם אלו הרשמיים.

אנו מקווים שגם למאסף זה תהיה תרומה חשובה למחקר הרב-תחומי של השואה ולדיון על אודותיה.

העורכים

¹ כל המאמרים במאסף זה, פרט למאמרה של שרון גבע, ראו אור לראשונה בתוך: "Exhibiting the Holocaust in the Immediate Postwar Period: Histories, Practices and Politics – Part 1", *The Journal of Holocaust Research* 36, 1 (2022).